

2000-2012 YILLARI ARASINDA KAVRAMSAL SANATIN TÜRKİYE'DE EĞİLİMLERİ

THE TENDENCIES ON CONCEPTUAL ART BETWEEN 2000 AND 2012 YEARS IN TURKEY

Tülay GÜMÜŞER

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tasarım Çalışmaları Ana Bilim Dalı.

Özet: 1960'lı yılların sonlarında kavramsal sanatın ortaya çıkması sanat dünyasında büyük bir yankı uyandırmıştır. Kavramsal sanat üzerine çok fazla tartışmalar yapılmış ve bu tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu yeni akım alışlagelmiş ya da klasik olarak nitelendirilen sanat eseri yerine, nesneye anlam katarak fikir üzerine yoğunlaşmıştır. Kavramsal yaklaşım uluslararası sanat çevresinde hızla yayılmaya başlayınca, 1970'li yıllarda Türkiye'de etkileri görülmeye başlanmıştır. Geniş yankı uyandıran bu akımın ülkemizde yeterli eleştiri yapılmadığı ve akademik anlamda kaynakların az sayıda olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmada ilk önce Kavramsal Sanatın ortaya çıktığı döneme değinilmiş daha sonra 2000-2012 dönemleri arasında Türkiye'de ki eğilimleri incelenmiş ve sanatçıların yaptığı çalışmalardan görsel örnekler sunulmuş ve çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kavramsal Sanat, Çağdaş Sanat, Pop Sanat

Abstract: Conceptual Art Movement which began at the end of the 1960s had a great influenced in the art work. There has been many arguments made by critics on conceptual art since then. This new art movement focused on the ideas which give a meaning to object instead of ordinary or classic artwork. Conceptual approach began to spread out in the art world rapidly, it's effects has been seen in Turkey since 1970s. It has been observed that it isn't being criticized well and also there are very few documents in an academic manner. In this study, initially it was mentioned on the rising of conceptual art, afterwards its tendencies between 2000 and 2012 in Turkey were examined and, the research was completed by presenting visual examples from artist's works.

Keywords: Conceptual Art, Contemporary Art, Pop Art

1.GİRİŞ

Sanat geçmişten günümüze sürekli değişen, konuşulan ve tartışılan bir konu olmuştur. İnsanın var oluşu ile birlikte değişen toplum sanatta da farklılıklar göstermiştir. Tüm bu süreçlerde sanat, tarih içerisinde bir “anlatım” aracı olarak yer almıştır. Bir insan çabasının ürünü olan sanat topluma kültür bağlamında bir anlam kazandırmaktadır. İnsanlar arasında diğer alanlar ile bir denge unsuru olan sanat, günlük yaşam içinde de barındırdığı zenginlik ile her zaman var olmuştur. Sanat akımlarının hepsi kendinden önceki akımlara tepki olarak ortaya çıkmış, birbirlerinin etkisi altında kalmış ve bu etkileşimler çağdaş sanatta kadar devam etmiştir. Sanat ve sanatçının arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, sanat eseri, kullanılan obje, sanat konsepti bunların anlamı ve amaçları sanat eleştirmenleri, sanat tarihçileri ve sanatçılar tarafından hala tartışılmaktadır. 20.yy da yaşanan savaşlar, ekonomik sıkıntılar, politika ve endüstri alanındaki ilerlemelerin negatif ve pozitif yönleriyle sanata katkıda bulunduğu şüphesizdir. Aynı zamanda yeni düşüncelerin ve fikirlerin ortaya çıkmasına neden olduğu da söylenebilir. Tüm bu oluşumlar ve etkileşimler içerisinde ortaya çıkan kavramsal sanat, düşünceyi sanat nesnesine dönüştürmüş ve sanat nesnesinin biçimsel gerçekliğinden daha üstün tutmuştur. 1960’lar da başlayan bu oluşum büyük yankı uyandırmış ve döneme damgasını vurmuştur. Günümüzde sanat, gelişen toplum ve bilinç düzeyinin artması ile birçok misyon edinmiştir. Yaşamın hızla değişmesi, sosyal ve kültürel anlamda sanatta da yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Batı da bu tür geliş-

meler yaşanırken, sayısız kaynaklar, etkinlikler ve araştırmalar mevcut iken, Türkiye’nin sanat üretme, araştırma ve eleştiri eksikliği bakımından batıdan geride kaldığı görülmektedir. Kavramsal sanatın Türkiye’de 1970’ler de başladığı ve 1990’a kadar olan sürecin en tartışmalı dönemler olduğu söylenmektedir. Bu dönemler arasında yapılan akademik çalışmaların az sayıda olmasından dolayı kavramsal sanatın yeniden ele alınmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışmada kavramsal sanatın ilk önce dünyada ortaya çıktığı dönem ile ilgili genel bir anlatım yapıldıktan sonra Türkiye’de son yıllardaki kavramsal sanat etkinliklerini incelemek ve akademik alana yeni bir kaynak kazandırmak bu makalenin amacını teşkil etmektedir. Araştırma 2000-2012 yılları arasında sınırlandırılarak bu dönemlerdeki gelişmeleri, etkinlikleri ve bu etkinliklerde yer alan sanatçıların yapıtlarından örneklere yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

2. KAVRAMSAL SANAT

Kavramsal sanatın, bir terim olarak Türkçedeki karşılığı fikirlere ait, kavram ve mefhumdur. Kavramsal sanat genel olarak bilinen biçim ve tekniklerdeki sanatın yerine “yeni bir yaşam biçimi önerisi” olarak da düşünülebilir (Germaner, 1997).

Diğer yandan, kavramsal sanat estetik olgusuna karşı mesafeli durur. Çünkü sanatı bir zevk ya da beğenme aracı olarak görmez onu tanıma ve bilme eylemi olarak görür. Kavramsal sanat aynı zamanda kuramsal bir üründür ve düşünsel olan bir sanat üzerine düşünme eylemidir (Özgür, 2004).

Sanatçı Sol LeWitt'e göre, "kavramsal sanat yalnızca fikirler iyi olduğu için iyidir". Norbert Lynton'un Modern Sanatın Öyküsü isimli çok kapsamlı bir inceleme yaptığı kitabında, kavramsal sanat üzerine şu açıklamalarda bulunmuştur;

"Kavramsal Sanat, sahip olunabilir, sergilenebilir, yeniden üretilebilir objeyi devreden çıkarır. Her seferinde ne tür araçlar seçip kullanırsa kullansın "kavram sanatçısı olağanüstü bir yaratıcılığa sahip olmalıdır" her şeyden önce bize bir fikir önermektedir. Bilerek ya da farkında olmayarak bu öneriyi karşı çıkar ya da kabul edebiliriz. Bir fikre bağlanma derecesi, o fikrin bizim için geçerli olup olmamasına ve fikirleri kabul etmede gösterdiğimiz yatkınlığa dayanır. Kavramsal Sanat, geniş anlamdaki sanat fikrine, sanatın özel bir tür obje (resim, heykel ve her ne ise) ve özel bir yerle (galeri, müze) sınırlanamayacağı fikrini getirir. (Bir çöp yığnında ya da inşaat malzemeleri satan bir dükkanda, tuvalet geçreleri arasında Duchamp'ın Kaynak'ını bulsak, buna yine sanat eseri der miyiz?) Ancak, Kavramsal Sanatın en iyi örnekleri çeşitli sorulara ışık tutar; Birbirimizle nasıl iletişim kurarız? Nasıl hareket ederiz? Nasıl yaşarız? gibi. Kavramsal Sanatı oluşturan hareket türlerine şu örnekler verilebilir: Davranış şekilleri; insanların birbirleriyle ilişki kurma biçimleri; tedirgin edici, ısrarlı hareketler ya da yalnızca bir kerelik ve keyfi hareketler; kendi kendini yaralama gibi zararlı hareketler; bir doğa parçasını düzenleyip bireysel sanat eseri gibi sergileyen zararsız hareketler; yer aldığı mekan ve orada toplanan seyircilerin beklentileri doğrultusunda anlamın

oluşturulduğu gösteriler; açık havada politik konuşmalar ve tartışmalar; doğada, insanın yarattığı kent ortamında, halkta yapılan değişiklikleri fotoğraflarla, teyplerle, alınan örneklerle, notlarla kaydetmek. Bu listeye daha pek çok hareket ya da eylem çeşitleri dahil olabilir; bu da hepimizin birer Kavramsal Sanatçısı olabileceğini gösterir. Kavramsal Sanat sonuçta bize, kendi hareketlerimizin ve tepkilerimizin bilincine varmamızı öğretir. Bütün sanat türleri bu potansiyele sahiptir. Zaman zaman bir tabloyu gördüğümüzde, bir müzik parçası dinlediğimizde, bir kitap okuduğumuzda, bir filmi seyrettiğimizde, çevremizde olup bitenleri anlayışımızın ve kavrayışımızın değiştiğini fark ederiz. Kavramsal Sanat, alışık olduğumuz toplumsal çevrenin koşullandırılmalarından arınmış olarak, az ya da çok belirgin bir biçimde idrak edilir. Kavramsal Sanatla herhangi bir galeride karşılaşabileceğimiz gibi, onu televizyon ekranında, gazetelerde, caddelerde de bulabiliriz. En etkili Kavramsal Sanat eserleri, her gün rastlanan şeylerle onlara en uygun gelen düşünceleri bir araya getirerek -tıpkı üç boyutlu bir resmi oluşturan iki slaydı üst üste getirerek şaşırtıcı bir perspektif elde etmemiz gibi- gerçeğin derinliğini görmemizi sağlarlar. Eğer bir de Kavramsal Sanat eseri yaratabileceğimizi hissetmeye başlamışsak, gündelik sıradan hayatın tanıdık görünümü altındaki zengin anlamların varlığına gözümüzü açmışız demektir. Sanata, o rahatına alıştığımız tepkileri göstermemizi engelleyen Kavramsal Sanat, ona (sanata) yaklaşımımızda sanatı aşan şeyler üzerinde de yeniden düşünmemizi ister. Böylece alışılmış

kalıpları yıkar, kendine özgü sorgulama biçiminde biz de onunla işbirliği yapmış oluruz. Öne sürdüğü fikri benimseyebiliriz; ama onu biçimlendiremeyiz, satamayız, yeniden üretemeyiz veya onu bir kağıt ağırlığı gibi kullanamayız “(Lynton, 2004). Bazı kaynaklarda obje sonrası sanat olarak da geçen kavramsal sanat, klasik sanattan köklü olarak kopar, objeyi, resmi ve heykeli yadsır. Amacı sanatsal üretimi fetiş ve meta olmaktan çıkarıp seyircinin seyrine edilgen olarak sunulmasına karşı bir girişimdir. Bu tanıma göre fetişleşmiş nesneye gerek yoktur ve sanat düşünsel bir süreçtir (Şenel, 2009). Joseph Kosuth, Kübist sanatçıların resim dili ile sanatı bir dereceye kadar soruşturduklarına inansa da, ona göre Marcel Duchamp sanatın doğasını gerçekten sorgulayan ilk sanatçıdır. Çünkü Duchamp hazır nesnelere kullanarak yeni bir dil konuşmaya başlamıştır ve hazır nesne kullanımını biçimden işleve, görünüşten kavramaya yöneltmiştir (Atakan, 2008). Duchamp, modern sanat estetiği, sergi, müze, eleştiri, tarih, değer, galeri gibi kavram ve kurumları hazır nesnelere yadsımaktadır. *Çeşme* isimli çalışmasında, gündelik hayata ait bir nesneyi sunuşunda ki farklılık, onun yararlılık bakımından taşıdığı önem, getirdiği yeni bakış açısı tarafından ortadan kalkmıştır (P. Bürger, 2003).

Şekil 1: Marcel Duchamp, “Çeşme “ 1917

“Yeniden-üretim tekniği, yeniden-üretilmiş olanı geleneğin alanından koparıp almaktadır.

Bu yeniden-üretimi çoğaltarak, onun bir defaya özgü varlığının yerine, yine onun bu kez kitlesel varlığını geçirmektedir. Ve yeniden-üretilmiş olanın, alımlayıcıya bulunduğu ortamda seslenmesine izin vermekle, üretilmiş olanı güncelleştirmektedir. Bu iki süreç, gelenek yoluyla aktarılmış olanın dev bir sarsıntı geçirmesine yol açmaktadır – bu gelenek sarsıntısı, şu andaki bunalımın öteki yüzünü ve insanlığın yenilenirini dile getirmektedir.

Sözü edilen süreçler, günümüzdeki kitle devrimleriyle çok yakından bağıntılıdır” (Benjamin, 1992: 48).

1965’de Joseph Kosuth’un gerçekleştirdiği “Bir ve Üç İskemle” (Şekil 2) çalışmasında dikkatleri nesne üzerine çekerek, gerçek nesne, nesnenin imgesi ve nesnenin tanımı arasında ki ilişkileri göstermiştir.

Şekil 2: Joseph Kosuth, “Bir ve Üç İskemle” 1965 Modern Sanat Müzesi, New York

Kavramsal sanatçılar, sanatı Ludwig Wittgenstein, Ferdinand de Saussure, Claude Lévi-Strauss ve Roland Barthes’in geliştirdiği dilbilimsel çözümler ve gösterge bilim kuramlarından yararlanarak çözümlenmeye çalışmışlardır. Sanat ve dil grubu çözümlenmeleri ile diğer kavramsal sanatçılardan daha ileri götürenler 1967-73 arasında kurulan Sanat ve Dil grubu üyeleri olmuştur. İlk sayısı 1969’da Michael Baldwin, Terry Atkinson, David Bainbridge ve Harold Hurrell’den oluşan grubun Art and Language (Sanat ve Dil) isimli bir dergi çıkarması, Joseph Kosuth’un da bu sanatçılara katılması sonucu dil olgusu ön plana çıkmıştır. Bu dergi dışında aynı yıl İngiliz sanatçılar Ian Burn, Philip Pilkington, David Rushton’un çıkarmakta olduğu Analytical Art Journal (Analitik Sanat Dergisi), Art and Lan-

guage dergisi ile birleşmiştir. Daha sonra bu gruba pek çok sanatçı eklenmiştir (Harrison, 1990). Tüm bu sanatçıların ortak noktada buluşmasının sebebi tartışmalar aracılığı ile sanat kavramlarını irdelemiş olmalarıdır.

Kavramsal Sanat Amerika ve Avrupa’da hızla yayılmaya başlamıştır. Eleştirilenler tarafından bu akımın kabul görmeye başladığı tarih 31 Ocak 1969’da Londra’da düzenlenen ve pek çok sanatçının katıldığı “Sanatta Yıkım” başlıklı sempozyum olmuştur. Her ne kadar tek bir olay yada tarih de sanat akımının başladığını söylemek doğru olmasa da kavramsal sanatın bu tarihte tanındığı kaynaklara geçmiştir. Ayrıca sergide kavramsal sanatçı olarak tanınan Robert Barry, Douglas Huebler, Joseph Kosuth ve Lawrence Weiner gibi sanatçıların çalışmaları da yer almıştır. Sergi

katalogunun biçimselliği, sertliği ve yalınlığının yanı sıra sunulan sekiz öneriden ikisinin kabul görmesi de sergi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sanatçılar ortaya çıkarttıkları bu akımın 1960'ların sonlarında uluslararası sanat camiasında kabul edilmesinde öncü olmuşlardır. "Davranışlar Biçime Dönüştüğünde" isimli Kavramsal sanat sergisi Avrupa'nın önde gelen şehirlerinde gösterime sunulmuştur. Bu sergi daha kapsamlı bir kavramsal sanat çalışmalarının olduğu bir sergi olmasının ötesinde sanatçıların kullandıkları hazır malzemeler, fotoğraflar, eski ve sıradan olan nesnelerin yeniden anlam kazandırılarak sunulmasıdır. (Dastarlı, 2006). 1960 sonrası sanat ortamının biçimci anlayışı ve sanat dallarının birbirinden etkilenecek yeni biçim dilleri ile ortaya çıkması, Yerleştirmeler (Enstalasyonlar), Vücut Sanatı, Oluşumlar, Yeryüzü Sanatı, Eylemler, Yoksul Sanat, Süreç Sanatı ve Gösteri Sanatı gibi diğer türler Kavramsal Sanatçılar tarafından da uygulanarak postmodern ilkeler etrafında ortaya çıkan üretimlerde de bulunmuşlardır. Kavramsal Sanat Kosuth'a göre 1960 yılının sonunda ortaya çıkan pek çok eğilimle birlikte 1975 yılında sona ermiştir. Bunun nedeni ürünlerin galeri ve müzelerde sergilenmesine başlanması ve eleştirmenlerin sanat dergilerinde yazdıkları yanlış yorumlardır. (Atakan, 1997). "Ancak Pop Sanat, nesnenin tüketim ilişkileri içindeki bağlamına sadık kalmış, tüketicinin tüketim iştahı içinde adeta kutsallaşan nesnelerin kendi sınırlı varlıklarını aşan ve neredeyse var olmakla özdeşleştirilerek yüceltilmiş kimliklerini esas almıştır. Böyle bakıldığında bu "halka iniş"te örtük bir eleştiri ile alaya

almanın iç içe geçtiğini söylemek yanlış olmaz. Ne var ki, son çözümlemede Pop Sanat, egemen kültürün refleksi içinde emilmiş ve yine ona bağlanmıştır" (Muraz, 2009:11). Kavramsal sanat, sanatın sergilendiği galeri, müze ve pazara karşı çıkmıştır. Aynı zamanda eserin metalaştırılmasına karşı sert duruşu altında endüstri egemenliğine ve sanat eserinin üzerindeki yönlendirici tavırlara bir tepkidir. Kendisini bu alanlardan soyutlayan özgürleşme duruşu, zamanla müze ve galerilerde yer almasıyla zayıflamıştır (Eker, 2006).

3. TÜRKİYE'DE KAVRAMSAL SANAT

1970 yılından sonra Türkiye'de etkisini göstermeye başlayan kavramsal sanat, siyasi ve ekonomik bunalımlar, öğrenci hareketleri, grevler gibi büyük sorunların yaşandığı bir döneme denk gelmiştir. Olağanüstü hal ve gerginlikler yıl boyu sürmüştür ve bu durum sanatçıları da etkilemiştir.

Türkiye'de çağdaş sanatın başlangıç tarihi olarak, 1967'de Füsun Onur ve Altan Gürman'ın yurtdışında aldıkları eğitimi tamamlayıp Türkiye'ye gelmeleri ile başlar. Bu tarih aynı zamanda Altan Gürman'ın Güzel Sanatlar Akademisi'nde asistan olarak görev aldığı ve "montajlar" adını verdiği dizisiyle aynı yıla rastlar. Bu çalışması Türk sanat çevresi için yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Sanatçının Temel Sanat Eğitimi Kürsüsünün kurulmasında ki etkin kimliği, Akademinin modernist sürece doğru ilerlemesinde ve gelişmesinde rol oynamıştır (Şenel, 2009). Montaj çalışmasında Gürman'ın, trajik türde askeri işaretler kullanması ile bugüne kadar resmin dışında kalmış ve günlük yaşamın içinde estetik kav-

ramına girmeyen nesnelere, araç ve gereçlere başka bir dil dizgelerini (trafik, askeri) yüklemek işine girişmiştir. Bu tür çalışmaları henüz Türkiye’de kavramsal sanatın yerleşmediği dönemlere denk gelince bu akımın öncü sanatçılarından olmuştur (Oktay, 1991).

Batı ile kıyaslandığında Türkiye’de ki gelişmelerin oldukça yavaş ilerlemesi, özgün çağdaş eserlerin olmaması ve sanat akımının ortaya çıkmayışının nedeni, gelişmeye imkan sağlayacak eleştiri, bilimsel yayın ve bireysel çabalar dışında yokluğunda aranmalıdır. Türkiye’de yapılan en önemli gelişme 1977 yılında D.G.S.A.’nın öncülüğünde düzenlenen “Sanat Bayramı” etkinliğidir. Bu etkinlik ile sanatı bütün çevreye yayma yönünde ki ilk atılım olduğu söylenebilir (Erzen, 1977).

1970’ler de yeniliklere açılan Türkiye, 1980’ler de tutucu bir söylem içine girer bunun en önemli nedenlerinden biri eğitim kurumlarının değişime açık olmamaları ve değişime direnmeleridir. Bunun dışında sanat piyasasında değişen toplumun sanat eserini statü göstergesi olarak görmeye başlaması ile galeri sayısı artmaya başlamıştır ve piyasada yeni bir güç olmuştur. 90’lı yıllar ise etkin köken, kimlik, farklı kültürel çatışmalar gibi sosyal yapının siyasi alanda çözümlenemeyen ve sürekli sorunların sorgulandığı tartışmalı dönemlerdir. Sanatçılar da bu dönem içerisinde devletin denetleyici, kontrolcü ve getirdiği sınırlar ile piyasanın ve gelişmelerin nasıl biçimlendirdiğini eleştirel bir şekilde göstermeye çalışmışlardır (Kozlu, 2011).

“Üretilenin öznesi ve üreten olarak sanatçının ortaya koyduğu yapıta kodladığı (düzgüye

bağladığı) bildirilerin anlaşılabilirliği ve algılanış biçimi (kişinin kültürel alt yapısı, sosyo-ekonomik düzeyi, ilgileri, o konuyla ilgili bilgi/bilgisizliği doğrultusunda) kişiden kişiye değişebilmektedir. Üretim sürecinde kullanılan “plastik” ve “teknoloji” değişse de temelde anlamın sanatçının belleğindeki imgeler ekseninde kurgulanırlığı; toplumsal bellek ekseninde sanatın önceden ekilmiş olan imgeler üzerinden anlamlandırıldığı olgusu değişmemektedir” (Köse, 2009:4).

4. 2000-2012 YILLARI ARASINDA Kİ EĞİLİMLER

Oldukça çalkantılı geçen yılların ardından 2000’li yıllara gelindiğinde sanatı zorlayan çalışmaların arttığı, sanatçıların grup çalışmaları ile daha fazla boy gösterdiği, farklı anlatım dilleri ve disiplinlerin bir arada kullanıldığı, mekan dışına taşınan eserlerin yoğunluk kazandığı döneme girilmiştir. Günlük yaşamın içine taşıdıkları çalışmalarını popüler kültürün anlatım olanaklarını kullanarak farklı bir disiplin ile anlatan sanatçılar şu an ve burada olmanın farkındalığını yansıtmaya çalışmışlardır.

Belli bir döneme damgasını vuran çalışmalara ev sahipliği yapan Borusan Sanat Galerisi’nin 2006 da kapanması sanat adına büyük bir kayıp olmuştur. Kimliğini sürdürdüğü 1997-2006 yılları arasında uluslararası sergiler gerçekleştirmiştir. Bunun dışında Aksanat, Arter, Maçka Sanat Galerisi, Platform Güncel Sanat Merkezi, Proje 4L-Elgiz Çağdaş Sanat Müzesi, İstanbul Sanat Müzesi, Santral İstanbul, Yapı Kredi Kazım Taşkent Galerisi, Pera Müzesi, Galeri Nev, BM Çağdaş Sanat Merke-

zi, Galeri Artist, Kasa Galeri, Siemens Sanat, Karşı Sanat Çalışmaları, Garanti Platformu, K2 Sanat Merkezi, Mental Klinik gibi kurum ve galerilerin destekleri ile kavramsal sanatın daha fazla gündeme gelmesine, yeniden irdelemesine bu kurumların ve sanatçıların oluşturduğu proje çalışmalarının katkısı büyüktür.

2000’li yıllarda adını sık sık duyduğumuz çağdaş sanat sergi düzenleyicisi anlamında kullanılan Küratörlük sistemi yaygınlaşmıştır. Küratörler, yurtdışında ki sanatçıların Türkiye’de düzenlenen ulusal ve uluslararası sergilere çağrılmasında, burada ki Türk sanatçıların yurtdışında ki sergilere katılmasında ve bienallerin düzenlenmesinde önemli rol oynamışlardır. Yurtdışında da sergi düzenlemesi için çağrılan önemli küratörler arasında Beral Madra, Ali Akay, Erden Kosova, Başak Şenova, Vasıf Kortun ve Levent Çalikoğlu olarak sıralanabilir. Türkiye’de bu sistemin oluşması sanat ve sanatçı adına önemli bir adımdır.

2000 yılında kurulan xurban_collective farklı bölgelerde ki sanatçıların katılımıyla galeri ve internet olanaklarının sınırlarını araştırmak ve kendi manifestolarını yaymak için internet ağı üzerinden gerçekleştirdikleri üretim biçimidir. Güven İncirlioğlu ve Hakan Topal tarafından kurulan proje Amsterdam, İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerde küreselleşme karşıtı üretimlerine devam etmektedirler.

Sanatçı Gülçin Aksoy, Seyir-Name adını verdiği performansında, özel bir aracı toplu taşıma aracına dönüştürmüş, içine küçük bir televizyon ekleyerek araca binen yolculara kendi çalışmalarından oluşan videoları izlettirmiştir.

Galata-Karaköy güzergahında dolaşan araç, hem içeri de hem dışarı da olma hali, ve aracın içinde ki küçük alanı sahiplenme ve paylaşım duygusu ile seyir halindeyken oluşan diyaloglar irdemiştir. Burada amacı serbest bir aura yaratmaktır.

Şekil 3: Gülçin Aksoy, “Seyir-Name” 2005

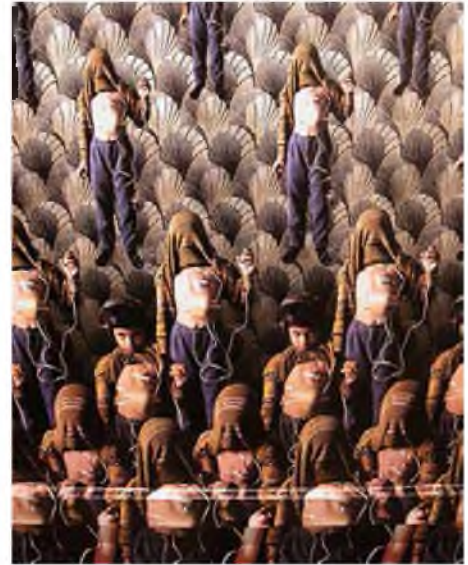
İstanbul Modern’de düzenlenen “Kurmacaıyla Gerçek Arasında” başlıklı sergide, Esra Esren “İsveççe Konuşabilseydin...” (şekil 4) isimli fotoğraf, video ve yerleştirme çalışmasında toplumsal davranışların, dilsel sınırlar, kimlikler, kültürel öğeler üzerinden şekillenmesini ele almıştır.

Şekil 4: Esra Esren, “Keşke İsveççe Konuşabilseydin” 2001

2001 yılında Stockholm’de katıldığı İsveççe kursunda, diğer katılımcılar İsveççe konuşabilirdi ne söylemek isterlerdi? düşüncesinden yola çıkarak, katılımcılardan kendi dillerinde yazmalarını istemiş, aldığı yanıtlar birbirinden farklı duygular içeren cümlelermiş. Daha sonra bu cümleler İsveççeye çevrilmiş, ve öğretmen eşliğinde sürekli düzeltmeler yapılarak katılımcılara yazdıkları İsveççe cümleler okutulmuş ve video kayıtları yapılmış.

Bu video gösteriminde ki amaç yeni bir ülkede yaşamının zorluklarına dikkat çekmek ve bu durumunun gözler önüne serilmesidir. Sabancı Üniversitesi’nin sponsorluğunu üstlendiği, Kasa Galerisi’nin 2003’de ev sahipliği yaptığı “Deri ve Yüzeyler” grup sergisinde İnci Eviner’in ‘Somebody inside / İçeride biri var’ konulu suluboya ve dijital baskıdan oluşan duvar kağıdı çalışması dikkat çekmiştir (Şekil 5).

Şekil 5: İnci Eviner, “İçeride Biri Var”, 2003

Şekil 6: Ferhat Özgür, “Arınma (Katarsis)”, 2003

Güncel sanat çalışmalarıyla, teorik konular üzerine metinler yazan çağdaş sanatçılardan

Ferhat Özgür çalışmalarında, sanatsal, toplumsal, politik, felsefe, ruhbilim, modernizm ve dinsel temalar içeren çalışmaları geniş bir yelpaze de yer almaktadır. Arınma- Katarsis (Şekil 6) adını verdiği video çalışmasında dört ayrı monitörden, dört farklı kadının tehlikeli tutkularından kendilerini arındırmaya çalışmalarını konu alıyor. Banyoda gerçekleştirilen bu çekimlerde suyun arındırma gücüne inanan kadınların göz yaşlarını vücuttan arıtmaları video çekimi ile sunulmuştur.

Büyük bütçeli projelerin, markalaşmış kişilerin mekanları kapattığı galeriler, holdinglerin sergi salonları ve galerilerin tersine, genç sanatçılara destek veren MASA projesi, sadece plastik sanatlar alanından değil diğer disiplinlerden gelen çalışmalarında gösterilmesine olanak sağlayan bir projedir. Projenin 2. Sergisinde, Merve Şendil’in Underscene project (şekil 7) başlığı altında müzik gruplarına ait arşiv çalışmaları, DDR diskografisi sergisinde İstanbullu bir post-rock grubuna ait dokümanları ve nesnelerini bir masa üzerinde sergilemiştir.

Şekil 7: Merve Şendil, “Underscene Project” 2008

Gündem yaratan sergilerden bir diğeri de 2010 yılında Yücel Dönmez tarafından İstanbul moda burnunda gerçekleştirilen barış ke-

lebekleri ile sanatını doğaya taşıyarak, doğa düzenlemesi adını verdiği yerleştirme çalışmasıdır (Şekil 8).

Şekil 8: Yücel Dönmez, “Doğa Düzenlemesi”, 2010

Bu çalışması ile yaptığı sanat mı değil mi tartışmalarına yol açmıştır. Dönmez ise tıpkı kavramsal sanatçıların benimsediği gibi sanatın sadece kapalı mekanlarda , müzelerde ve galerilerde sergilenmesine bir tepki olarak çalışmalarını doğaya taşımış ve bu kelebeklerle dünyaya barış mesajı vermiştir.

Önemli sergilere imza atan Maçka Sanat Galerisi, 35.yılında, “BENGÜ BURAK VOLKAN ALP ELMAS İZ” başlıklı sergide son zamanların en yetenekli altı sanatçının galeri için tasarladıkları kişisel sergilerine ev sahipliği yapmıştır. Bu sanatçılar, Bengü Karadu-

man, Burak Arıkan, Volkan Aslan, Alp Klanten, Elmas Deniz ve İz Öztat’tır.

Bengü Karaduman, galerinin mimari yapısından ilham alarak, galerinin iki odasını bir kurgu içinde kullanmıştır. İçeri girildiğinde izleyicileri demirden bir sandalyenin hareketli bir örümceğe dönüştüğü video heykel karşılıyor. “yeni bir beden için eskiz” adını verdiği çalışmasında sandalye yerleşik düzeni betimlerken, örümcek ise mitolojik olarak ördüğü ağ ile çağdaş yaşamda ki yaşam döngüsünü ve bireyi sembolize ediyor (Şekil, 9).

Şekil 9: Bengü Karaduman, “Yeni Bir Beden İçin Eskiz”, 2011

Maçka sanat galerisi, 2012 -2013 sezonunun ilk sergisinde, kavramsal sanatın bilinen ilk temsilcilerinden Füsun Onur’un “Çeşitleme-

ler” adını verdiği sergisine yer vermektedir (Şekil, 10).

**Şekil 10: Füsun Onur “Çeşitlemeler”
2012**

Arter Galeri’de kurgusal bir dizi olarak gerçekleştirilen “Haset, Husumet, Rezalet” sergisinin 2.sinde toplumsal, kültürel ve siyasal belleğin bugünkü durumunun sanat diline aktarılması için bu üç kavram kullanılmaktadır. Selim Birsal’in bu sergide ki “Arka Bahçede Yetiştirilir” çalışması önemli yerleştirme örneklerinde biridir (Şekil, 11).

Şekil 11: Selim Birsal “Arka Bahçede Yetiştirilir” 2012-2013

5. SONUÇ

Bu çalışmada Kavramsal sanatın ortaya çıkışı ile gelişimi genel olarak anlatılmış daha

sonra sınırlı sayıda sanatçı ve bu sanatçıların 2000- 2012 yılları arasında ki çalışmalarından örnekler verilerek Türkiye’de ki değişim sü-

reci anlatılmıştır. Kavramsal sanatın ülkemizde ortaya çıkışının çalkantılı bir döneme denk gelmesi, sanatçıların batının etkisinde kaldığı görülse de, bu etkilerin son yıllarda azaldığı ve sanatçıların kendi manifestolarını hem niteliksel hem niceliksel olarak sergilediklerini görmekteyiz. Bu süreç içerisinde sanat ortamının gelişerek artmasının en önemli nedenlerinden biride internetin hız kazanmasıyla ulusal ve uluslararası sanat haberlerine, etkinliklere, kültürel alışverişe, bilgi paylaşımına ve son yeniliklere sanatçılar ve sanat öğrencilerinin kolay erişebilmesidir. Dünya sanat alanında yeni bir sürece girmiş ve Türkiye’de bu değişime ayak uydurmaya başlamıştır. Bir diğer gelişmelerde sanatçıların bireysel çalışmalarının dışında grup çalışmalarında yer almaları, birlikte proje üretmeleri ve kendi metaforlarını oluşturmaya başladıkları gözlenmektedir. Sanatsal etkinliklerin ülkenin diğer şehirlerine de kaydığı görülmektedir. Sponsor desteklerinin artması, gelişen teknoloji, galerilerin çoğalması, uluslararası sanatçıların ülkemizde çalışmalarını sergilemeleri çok sanat adına çok önemli gelişmelerdir. Buna ek olarak önemli bir etken de İstanbul bienalinin düzenli olarak gerçekleşmesidir. Tüm bu gelişmeler gelecek dönemlerde de kavramsal sanat anlayışının farklı çalışmalar ile devam edeceğine işaret etmektedir.

KAYNAKLAR

ATAKAN, N., (1997). “Türkiye’de Kavramsal Sanat”. Mimar Sinan Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- Doktora Tezi

ATAKAN, N., (2008). “Sanatta Alternatif Arayışlar” Karakalem Kitabevi, İzmir.

DASTARLI, E., (2006). “1970-1990 Yılları Arasında Türkiye’de Kavramsal Sanatı Oluşturan Ortam, Tartışmalar ve Bir Kavramsal Sanatçı Olarak Füsun Onur’un Bu Süreç İçindeki Yeri ve Önemi” Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

DÜRGER, P., (1990). “Avangard Kuramı” Çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları, İstanbul.

EKER, M. VE SEYLAN, A., (2006). “Kavramsal Sanat Fenomenolojisi ve Sanat Eğitimine Yansıma Olanakları: Postmodern Sanat Eğitimine Doğru”. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:1, ss.120-126

ERZEN, J., (1977). “Türk Sanatında Yeni Eğilimler ve Sanat Bayramı”. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı:2, ss.297-310

GERMANER, S., (1997). “1960 Sonrası Sanat Akımları, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

HARRISON, C. VE WOOD, P., (1990). “Art in Theory 1900- 1990: An Anthology of Changing Ideas” Edited by: Charles Harrison & Paul Wood. ss. 882-84

KOZLU, D., (2011). “Türkiye’nin 1990 ve 2000’li Yıllardaki Çağdaş Sanat Ortamına Genel Bir Bakış. Türk Sanatları Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, Cilt 1

- KÖSE, O. ve KÖSE, A., (2009).** “Bir Düşünür- Bir Kavram, Üç Resim-Bir Ressam ve Bir İmge: Kötü. ARTE-E Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi, ss. 311-328
- LYNTON, N., (2004).** “Modern Sanatın Öyküsü” Çev. Öziş,S ve Çapan,C., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- MURAZ, Ö., (2009).** “Nur Koçak’ın Pop Sanat, Foto- Gerçeklik, Feminist Sanat ve Posta Sanatı İçerisinde İncelenmesi” Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim-İş Eğitim Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- OKTAY, A., (1991).** “Sanat Dünyamız, Bir Karşı Resim Temellendirmesi Üzerine Notlar” Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 44, İstanbul.
- ÖZAYTEN, N., (1992).** “Batıda Objeye Sanatı/ Kavramsal Sanat/ Post Kavramsal Sanat ve Türkiye’de 1965-1992 Yılları Arasındaki Benzer Eğilimler” İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi
- ÖZGÜR, F., (2004).** “Laf Lafı Açar, Kavramsal Sanata Giriş 2” RH+Sanat, Sayı 11 Temmuz – Ağustos, ss.25-27
- ŞENEL, E., (2009).** “1970’Ten 1990’A Kadar Türkiye’de Kavramsal Sanat” Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:28, ss.311-328
- WALTER, B., (2004).** “Pasajlar” Çev: Ahmet Cemal, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.